

LJUDSKA BEZBEDNOST
HUMAN SECURITY

11/2

2004

LJUDSKA BEZBEDNOST/HUMAN SECURITY

Izdavač/Publisher

Fakultet civilne odbrane Univerziteta u Beogradu, Centar za istraživanje ljudske bezbednosti
Faculty of Civil Defense (PCD University of Belgrade), Center for Human Security Studies
Za izdavača/For the Publisher

Dragana Dalić, FCD

Redakcija časopisa/Editorial Staff

Vladimir Cvečković, FCD, Zoran Dragičević, FCD, Slavana Đukić, FCD, Željko Jevajić, FCD, Boris Kordić, FCD,
Radomir Milišević, FCD, Ivica Radović, Faculty of Biology, University of Belgrade, Ivana Simović-Hilbert, FCD,
Ljubomir Stajić, Faculty of Law, University of Novi Sad.

Međunarodni savet časopisa/International Advisory Board

Marija Bogdanović, Univerzitet u Beogradu, Srbija i Cina Gao, Massimo Caneva, University "La Sapienza", Rome,
Judy Marc Coombs, Vrije University Brussel, Netherlands, Trine Flokkhart, Aalborg University, Denmark, Philip
Fluri, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva, Switzerland, Bob Hoogenboom, Nijenrode
University, Netherlands, Zlatko Isaković, Institut za međunarodnu politiku i ekonomiju, Beograd, Srbija i Cina Gao,
Jørgen Johansen, University of Tromsø, Norway, Paul Kurtz, State University of New York at Buffalo, USA, Anna
Leander, Institute for International Studies (ISS), Copenhagen, Denmark, Bjørn Møller, Institute of Political Science,
University of Copenhagen, Denmark, Julie Mertus, Cornell University, USA, William Mosmaw, The Fletcher
School, Tufts University, USA, Bernadette Mulhern, International Peace Research Association (IPREA), Stephen
E. Nikolov, Institute of Sociology, Sofia, Bulgaria, Jan Ølberg, The Transnational Foundation for Peace and Future
Research (TFP), Sweden, Sabrina P. Ramet, University of Science and Technology, Trondheim, Norway, Angela
Raven-Roberts, Feinstein International Center, Tufts University, USA, Karl-Ulrik Schierup, University
of Umeå, Sweden, Sören Summelius, TFF, Sveriges Stegansö, Univerzitet u Beogradu, Srbija i Cina Gao,
Thomas Szayna, Rand Corporation, Biljana Vukobratković, University of Skopje, Macedonia, Thomas Veremis, The
Fletcher School, Tufts University, USA, Vibeke Vindelev, University of Copenhagen, Denmark, Ratno Vágvyrten,
University of Helsinki, Finland, P. Peter Wagner, Griesner University, Germany, Håkan Wiberg, COPRI/DCISM,
Copenhagen, Denmark, Mitja Zagaj, University of Ljubljana, Slovenia.

Glavni i odgovorni urednik/Editor in Chief

Dragana Dalić, FCD

Zamenik glavnog i odgovornog urednika/Executive Editor

Ozren Džuganski, FCD

Urednik priloga/Review Editor

Branko Romčević, FCD

Sekretar redakcije/Editorial Secretary

Aleksandar Paško, FCD

Lektor/Lector

Jonathan Pendlebury, Milla Buržaković

Dizajn korica/Cover Design

Ilija Knežević

Grafički urednik/Graphic Editor

Branislav L. Valković

Tehnička obrada teksta/Text Processing

Mirjana Kostovski, Vesna Aleksić

Tiraž/Circulation

250 primeraka

Štampa/Press

Beoprint, Beograd

Adresa redakcije/Editorial Office

11000 Beograd, ospudara Vučica 50, E-mail: office@human-security.info

Radove objavljuje u ovom broju časopisa nije odgovorni za sadržaj teksta koji se nalazi u ovom broju. Izdavač ne odgovara za sadržaj teksta koji se nalazi u ovom broju. Izdavač ne odgovara za sadržaj teksta koji se nalazi u ovom broju. Izdavač ne odgovara za sadržaj teksta koji se nalazi u ovom broju.

SADRŽAJ/CONTENT

ČLANCI/ARTICLES

[5]

Dragana Dalić

HUMAN SECURITY – OXYMORON OR STRATEGY?

[19]

Fausto Pedrazzini

CIVILNA SARADNJA U NATO-u – PRILIKA ZA NAPREDAK I STABILNOST

[25]

Peter H. Liota

NOVE DILEME, STARE PREPREKE: BUDUĆNOST LJUDSKE BEZBEDNOSTI

[43]

Zlatko Isaković

HUMAN SECURITY: THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS

[59]

Daniel Luz

IZGRADNJA LJUDSKE BEZBEDNOSTI:

PRAKTIČNI PRILAZ SA STANOVNIŠTA RAZORUŽANJA

[83]

Marina Glamočak

GLOBALIZACIJA I EVROPEIZACIJA SEKTORA SIGURNOSTI

[95]

David M. Law

LJUDSKA BEZBEDNOST I REFORMA SEKTORA BEZBEDNOSTI,

DESET GODINA POSLE

[111]

Håkan Wiberg

BEZBEDNOST, POSTIZANJE BEZBEDNOSTI I PROBLEMI U VEZI S TIM

[123]

Bob Hoogenboom

OBAVEŠTAJNA SLUŽBA U ODRŽANJU MIRA I DEMOKRATIJA

[137]

Biljana Vankovska

VIDENJE NACIONALNE BEZBEDNOSTI NASUPROT LJUDSKOJ BEZBEDNOSTI U
MAKEDONIJI: RAZGOVOR GLUVIH

„Imati svet za zemlju i čovečanstvo za naciju.“

Victor Hugo

„Predstava novog, savršenijeg sveta i sama je jedna varnarska ideja.“

Bernard Henry Levy⁴⁴

Bez obzira na koju se od dve navedene rečenice, optimističku ili pesimističku, odlučimo – odredba globalizacije kao *kvazidogovorne društvene revolucije* – ostaje. Snaga transnacionalnog kapitala je onaj društveni čimilac koji je pokrenuo proces „odzgo“, bez potrebe da mu se dobrovoljno priključe širi društveni slojevi, čiji je socijalni život vezan za državu – naciju. Pošto nacionalne države kontrolišu svoju teritoriju, posedujući na njoj neprikosnoveni legitimitet (pravni, vojni, policijski) da intervencionom politikom (partijskim multipartizmom ili socijalnim beneficijama) utiču na tok društvenih pokreta unutar svog prostora – trebalo je ne uništiti nego *samodokinuti* instituciju nacionalne kontrole. U tome je suština kvazidogovornog obeležja i revolucionarnog čina globalizacije.

S druge strane, u izradi novog međunarodnog pravnog sistema, dakle sa institucijama koje će kontrolisati ono što će još izvesno vreme ostati od institucija nacionalnih država, krije se ideološka potka globalizacije. Podstičući takozvanu transnacionalnu demokratiju nove institucije „sistema“, kao što su NATO ili Međunarodni monetarni fond (MMF), utiru put upravljanja svetskom ekonomijom i politikom povlastitost standardu. Vezana za Ameriku i njen imperijalni odnos prema ostatku sveta, globalizacija čini integralni sistem političke strategije Amerike.

Ako svaka revolucija, jede svoju decu „gde su onda najslabije tačke, mesijanskog“ procesa XXI veka? Socijalni otpori mondijalizaciji (antimondijalizam) proglašeni su za neprijatelja mondijalizacije. Dihotomije Sever/Jug, Zapad/Istok, bogati/siromašni, razvijeni/nerazvijeni itd., identifikovane kao „izvori“ nestabilnosti uspostavljenom kontrolom haosa (*maîtriser le chaos*) gube na važnosti.

Kako, u tom slučaju, globalizaciju učiniti svetskim procesom u kom šest milijardi ljudi treba da živi u relativnoj sigurnosti?

Na koji način povećati svest o zajedničkoj, globalnoj sigurnosti u procesu jedne posve drugačije društvene revolucije? Da li je sveobuhvatna koncepcija humanitarne sigurnosti, budući da je zasnovana na održanju i napretku ljudske civilizacije, uopšte kadra da odgovori na postorvelovski koncept globalizacije sigurnosti?

44 <http://www.nspm.org.yu/Debate/deb%20rem3%20anilevi.htm>.

LJUDSKA BEZBEDNOST I REFORMA SEKTORA BEZBEDNOSTI, DESET GODINA POSLE¹

David M. Law

Viši saradnik za reformu sektora bezbednosti,
Centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF), Ženeva

UVOD

Ljudska bezbednost i reforma sektora bezbednosti predstavljaju samo donekle nove pojmove u raspravi o bezbednosti, dobivši status leksikonskih odrednica pre desetak godina. Iako veliki deo promišljanja o ljudskoj bezbednosti potiče još pre devedesetih godina prošlog veka, tek je Izveštaj o ljudskoj bezbednosti UNDP iz 1994. godine doneo u potpunosti razvijen koncept.² Sto se tiče reforme sektora bezbednosti, termin je skovan tek 1998. godine. Međutim, zapravo je Kodeks ponašanja koji četiri godine ranije doneo OEBS bio taj koji je u glavne tokove te rasprave uveo pojam demokratske kontrole oružanih snaga i drugih učesnika bezbednosti kao okosnice reforme sektora bezbednosti.

I ljudska bezbednost i reforma sektora bezbednosti deo su procesa novog promišljanja bezbednosti nakon kraja hladnog rata. Taj proces je podstaknut izmenjenim strateškim realnostima devedesetih godina dvadesetog veka i novim energijama pridodatim starijim problemima koji su dugo bili van vidokruga ili skriveni u zapećak zabavljajući važnijim preokupacijama koje su nastale rivalitetom supersila, nuklearnom ravnotežom i utakmicom dva suprotstavljena bloka. To novo promišljanje uključivalo je nekoliko bitnih promena u tom vidokrugu.

Prvo, došlo je do pomeranja režišta sa bezbednosti teritorije i granica na bezbednost pojedinaca i njihovih zajednica.

- 1 Autor zahvaljuje za pomoć u pripremi ovog članka Oksani Mišlovskoj (Myslovskaja), asistentu istraživaču pri Ženevskom centru za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF).
- 2 Vidi Owen Tejlor (Owen Taylor), „Izazovi i mogućnosti za definisanje i merenje ljudske bezbednosti“, *Disarmament Forum*, Ženeva: United Nations Institute for Disarmament Research, No 3, 2004, str. 18. O prethodnicima pojma ljudske bezbednosti iz 1960, 1970. i 1980. vidi Kanti Badžpai (Kanti Bajpai), „Teđa ljudske bezbednosti“, *International Studies*, No 40, 3, 2003, str. 196–199.

Druga i s tim povezana promena tiče se pomeranja preokupacije spojajšijom bezbednošću na unutrašnju i transnacionalnu bezbednost.

Treće, težnje da se bezbednost mahom razume u vojnim terminima ustupila je mesto viziji bezbednosti kao multidimenzionalnom fenomenu, čija ekonomska i kulturna gledišta zaslužuju isto toliko pažnje koliko i njeni vojnooružani vidovi.

Četvrto, dok je u toku hladnoratovske ere težiste bilo na pretnjama izazvanih ljudskim faktorom, u novim strateškim okolnostima izvori nebezbednosti postali su prirodne katastrofe i degradacija životne sredine, podjednako zabrinjavajući – a povremeno i više – te mahinacije ljudi i njihovih ubojitih mašina.

Peto, nastala je reorientacija u strateškim promišljanjima, od Istok-Zapad scene na globalnu scenu, zahvaljujući tome što su nekadašnja ogromna svetska prostranstva koja su i zapadni i istočni državnici koristili kao ratna poprišta za svoje ratove, sada postale pozornice za strateške ciljeve po sebi.

Šesto, novi naglasak je stavljen na davanje prednosti prevenciji u odnosu na spremnost za akciju, velikim delom i zbog ogromnih troškova koje su iziskivali stvarni bezbednosni izazovi što su se ubrzo nametnuli nakon čuvenog potpisivanja Pariske povelje.

Najzad, svet je nakon hladnog rata doneo izvesnu relativizaciju države, koja je od središnje figure svetske pozornice postala činilac koji sve više mora da deli i usaglašava odgovornost za bezbednost, a ne da je kao ranije ima – ili misli da ima – kao svoj monopol. U isto vreme je sveobuhvatni kredibilitet bezbednosne uloge države ugrožen onoliko koliko je ona trebalo da se nosi sa naraslim unutardržavnim sukobima i oslabljenim državama, ili da štiti svoje granice od zlokobnih učinaka globalizacije, poput trgovine ljudima, te širenja mreže prekograničnog kriminala. Naravno da se umnogome menjao uticaj svega toga na pojedinačne države. Međutim, činjenica da se devedesetih godina dvadesetog veka pojavila jedna nedržavna grupa koja će se u prvoj polovini narednog veka pokazati sposobna da čak prkosi najmoćnijoj zemlji sveta – i to sa minimumom sredstava – ukazala je na mogućnost da je državo-centrični Vestralski poredak ozbiljno ugrožen – i da se čak nalazi u sistematskom opadanju.

Tabela br. 1. Osnovne odlike hladnoratovske i post-hladnoratovske bezbednosti³

Hladni rat	Vreme nakon hladnog rata
teritorija i granice	pojedinci i zajednice
spoljašnja	unutrašnja i transnacionalna
vojna	multidimenzionalna
ljudski faktor	prirodna i environmentalna
Istok-Zapad	globalna
spremnost za akciju	prednost prevenciji
centralna uloga države	relativizovanje uloge države

3 Ova tabela se nalazi u neobjavljenom članku autora, "Coping with Crisis Post-Cold War", predstavljen na *Sino-European Conference on Security*, Taipei, juli 1994. godine.

Ljudska bezbednost i reforma sektora bezbednosti umnogome su odgovori na ta strateška pomeranja i moraju se svaki za sebe uzeti u obzir. Međutim, uprkos njihovim zajedničkim korenima i ideološkoj bliskosti, nije došlo do neke veće međusobne povezanosti. Zapravo, široko je prihvaćeno stanovište da su oni na neki način dinamički suprotstavljeni i nesaglasni. Razloge za to ćemo razmotriti u drugom delu ovog članka. Na ovom mestu ćemo analizirati različite načine pristupa državi, od ljudske bezbednosti i reforme sektora bezbednosti, razmotriti njihova svojevrsna gledišta i razmotriti neke od kritika koje su im upućene. U trećem i zaključnom delu ovog članka usmerićemo pažnju na ono što smatramo da predstavlja značajne sličnosti između ta dva pojma, te na velike mogućnosti za njihovu sinergiju.

LJUDSKA BEZBEDNOST I REFORMA SEKTORA BEZBEDNOSTI: RAZLIKE I NESPORAZUMI / POGREŠNA SHVATANJA

Postoje četiri faktora koja su doprinela da ne dođe do većeg posredovanja između ljudske bezbednosti i reforme sektora bezbednosti. Prvo, ta dva pojma imaju suprotna shvatanja o bezbednosnoj ulazi države. Drugi problem se tiče različitih škola mišljenja koje pripadaju jednom ili drugom pojmu. Treće, iako imaju neke slične metodološke osobenosti, ta dva pojma imaju različite funkcije i ciljeve. Četvrto, jedan broj nesporazuma oko njih je poslenike omeo i odvratilo od prilike da traže njihovu međusobnu interakciju.

LJUDSKA BEZBEDNOST, REFORMA SEKTORA BEZBEDNOSTI I DRŽAVA

I ljudska bezbednost i reforma sektora bezbednosti su po svojoj suštini kritičke reakcije na državu kao jedinog činioca bezbednosti. Iako one imaju slične inspiracije i mnogo sličnosti, po svojoj su suštini različite. Razmotrimo najpre četiri kritike koje dolaze od pobornika ljudske bezbednosti.

Prva kritika se odnosi na činjenicu da bezbednost države i bezbednost njenog naroda nisu nužno sinonimni. Sovjetski Savez je imao bezbedne granice – neki bi rekli i pre više – i nije se suočavao s pretnjama svojoj teritoriji; pa ipak, njegovi narodi nisu bili bezbedni. Ili, uzimimo drugi slučaj: genocid tokom devedesetih godina prošlog veka i ranijih decenija u Ruandi jasno je pokazao da ljudi nisu bili bezbedni iako suverenitet zemlje nije bio doveden u pitanje.

Druga kritika se odnosi na neefikasnost države u ulazi činioca bezbednosti. Dovoljan je jedan primer za tu tvrdnju: početkom 20. veka procenat žrtava civilnog stanovništva prema vojnim u toku sukoba iznosio je 1:1; krajem veka proporcija se manje-više obrnula, tako da je u mnogim delovima sveta bilo bezbednije da on/ona budu u vojsci nego u civilstvu.⁴

4 Māhbab ul-Hāk (ul-Haq), "Globalno upravljanje ljudskom bezbednošću", u: *Tehranian, Majid (ed.), Worlds Apart. Human Security and Global Governance*. New York, London: I.B. Taurus Publishers, 1999, str. 79.

Treća kritika ukazuje na to da država ponekad ne samo da nije lojalni zaštitnik stanovništva pod svojom jurisdikcijom već je i njegov najveći neprijatelj. Uzmite situaciju u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, u kojoj su organi centralne moći bili odgovorni za pokretanje rata između jugoslovenskih republika Slovenije, Hrvatske i Bosne 1991-1992, te protiv Kosova i Metohije 1999. godine – što je koštalo stotine hiljada života.

Četvrta kritika tiče se činjenice da postoji izvestan broj pitanja prvorazrednog značaja za bezbednost pojedinaca i zajednica kojima oni pripadaju, a koji ili nisu bili na agendi države – ili ako su bili – to nije bilo dovoljno. Na primer, nekoliko vlada nije uspele da se pozabavi – a u nekim slučajevima su čak propustile to da obelodane – bezbednosnim značenjima takvih pitanja, kao što su klimatske promene ili HIV/AIDS, i to sa ogromnim posledicama kako na kvalitet svakodnevnog života u lokalnim prebivalištima tako i na dugoročne šanse preživljavanja čitavih zajednica.

Za pobornike ljudske bezbednosti srž problema je u tome što je bezbednost bila u funkciji vlada i elita, a ne pojedinaca i zajednica kojima je inače trebalo da služi, te da su se prečesto razilazili interesi te dve široke grupe. Otuda i njihovo zalaganje za jedan koncept koji prednost daje interesima pojedinca i razlikuje ih od interesa države, čak i ako oni nisu nužno shvaćeni kao nezavisni ili njima suprotstavljeni.

Koje zaključke mogu iz ovoga da izvuku pobornici ljudske bezbednosti? U osnovi, ima ih četiri. Prvi je da bezbednosni interesi pojedinaca moraju da imaju prednost u odnosu na interese države. Drugo, bezbednost se mora redefinisati kako bi obuhvatila lepezu bezbednosnih interesa pojedinaca. Drugim rečima, ona mora da uključuje bezbednost u domu i ulicama podjednako kao i bezbednost koja se odnosi na uživanje pristojnih uslova života i ostvarenja mogućnosti pojedinaca. Treće, ti interesi se moraju ostvariti u saglasju sa širokim spektrom učesnika, uključujući obaveštenu i probuđenu javnost, NVO, međunarodne organizacije poput UN, te druge učesnike, kao što su prosveteni korporativni entiteti. Četvrto, mora se promeniti i metodologija bezbednosnih potreba, tako što će se dati veći značaj prevenciji, participaciji i javnom vlasništvu.

Pojam reforme sektora bezbednosti takođe je nastao kao odgovor na one probleme koje tradicionalni pristupi bezbednosti nisu bili u stanju da reše, a to je umnogome uslovljeno načinom na koji je država shvatala bezbednost. Pojavila su se tri katalizatora koja su uricala na razvoj novog promišljanja sektora bezbednosti. Prvo, to je hladnoratovsko iskustvo – relativno pomanjkanje interesa glavnih protagonista prema pitanjima kao što su:

“...odgovornost, vladavina zakona, javnost delovanja, te učestvovanje u (njihovim) programima podrške bezbednosti iz doba hladnog rata... Ti su programi gotovo uvek bili u vidu obuke i snabdevanja opremom kako bi se ojačala operativna sposobnost bezbednosnih tela a da se pri tom nije vodilo računa o demokratskoj vladavini ili vladavini zakona.”⁵

Jasno je da je taj pristup bio neprihvatljiv u novom poretku koji se oblikovao tokom devedesetih godina dvadesetog veka. Njega je posebno dovela u pitanje sama životna stvarnost nakon hladnog rata, kada su se zemlje donatori uhvatile u koštac sa disfunkcionalnim načinom da se prednost daje bezbednosti zemalja u razvoju, a potom zemljama u tranziciji. Naime, postalo je nesporno da nadležnosti koje su uključivale i pravo da se upotrebi sila – u prvo vreme vojna, ali kasnije i policija, carina, obavestajna služba i kazneni sistem – moraju biti i uspešne i odgovorne ako postoji želja da donatorski napori obezbede stabilnost, razvoj i demokratizaciju i imaju šansu za uspeh. Drugi katalizator reforme sektora bezbednosti novijeg je datuma. Događaji od 11. septembra i 3. novembra jasno su stavili do znanja da reforma sektora bezbednosti nije samo program koji zemlje donatori donose zemljama u razvoju i tranziciji, već da je to okvir za reformu od kojeg zavise i šanse za blagostanje i opstanak razvijenih zapadnih zemalja.

Otuda reforma sektora bezbednosti umnogome deli sa ljudskom bezbednošću preokupacije koje smo gore formulisali. Glavna preokupacija reforme sektora bezbednosti jeste činjenica da mnoge države nisu u stanju da funkcionalno omoguće bezbednost, a da neke od njih predstavljaju za svoje stanovništvo i najveću bezbednosnu pretnju. Reforma sektora bezbednosti ima u vidu to da bezbednost pojedinaca i bezbednost države nisu nužno istovetne, te da državno-centrično rešenje nije uvek odgovor na sve bezbednosne probleme. Ali više se ne dovodi u pitanje široko prepoznata potreba za dobrom upravom unutar sektora bezbednosti, te značaj uključivanja civilnog društva u proces odlučivanja u domenu bezbednosti. Kao takve, ljudska bezbednost i reforma sektora bezbednosti deo su globalnog kretanja ka demokratizaciji, koje je nakon hladnog rata, dobilo svoj puni zamah.

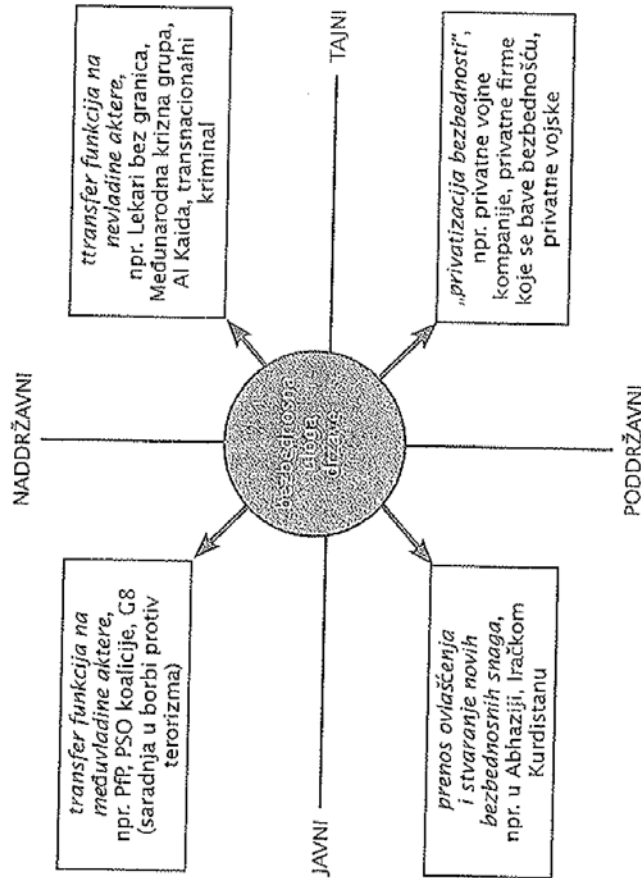
I pored tih sličnosti, ljudska bezbednost i reforma sektora bezbednosti imaju prilično različiti pristup državi. Dok ljudska bezbednost treba da promovise ulogu nedržavnih bezbednosnih činilaca kako bi se prevazišle nedostatnosti i patologije, dotle je cilj reforme sektora bezbednosti da naglasi ulogu države kao bezbednosnog činilaca, te da omogući državi da tu svoju ulogu uspešno obavlja. Osnovna pretpostavka na kojoj počiva reforma sektora bezbednosti jeste da koliko god su u posthladnoratovskom bezbednosnom okruženju postali važni i drugi činioci pored države, i koliko god bila izražena potreba za novim pristupima, država mora da bude u stanju da i dalje omogućava bezbednost – jer ako to nije u stanju, onda će biti vrlo teško, ako ne i nemoguće da neke druge instance preuzmu njenu ulogu ili nadoknade njene nedostatke.⁶

5 Nikol Bal (Ball), "Dileme reforme sektora bezbednosti: odgovor zemalja u razvoju i zemalja u tranziciji na reformu sektora bezbednosti", u: Austin, Alex, Martina Fischer and Norbert Ropers (eds.), *Transforming Ethnopolitical Conflict*. The Berghof Handbook. Wiesbaden, VS-Verlag für Sozialwissenschaften, 2004, str. 2.

6 Vidi Teodor Vinkler (Vinkler), *Managing Change. The Reform and Democratic Control of the Security Sector and International Order*, DCAF, October 2002, dostupno na: <http://dcaf.ch/publications/OccasionalPapers/1.pdf>

Bezbednosna uloga države u posthladnoratovskom dobu može se sagledati u smislu slabljenja njenog uticaja i funkcija u četiri pravca: prema međunarodnoj i regionalnoj nevladinoj bezbednosnoj aktivnosti, prema drugim javnim činiocima na nižim nivoima organizovanja i prema nedržavnim činiocima, koji deluju na podržavnom nivou. Ti smerovi su izloženi na narednom dvodimenzionalnom grafikonu. Ljudska bezbednost je suštinski deo težnje koja je na grafikonu prikazana u dva desna pravougaonika, gde se primećuje oslabljena centralna uloga države, te neke od njenih odgovornosti koje su prenesene na privatni sektor kako na podržavnom tako i na naddržavnim nivoima. Reforma sektora bezbednosti, s druge strane, predstavlja korekciju tog razvika. Ona nastoji da stvori uslove u kojima će država omogućiti bezbednost poput bilo kog drugog javnog dobra. Ali, kao što ćemo videti, razlike između ljudske bezbednosti i reforme sektora bezbednosti nisu tako izražene kao što sugeriše ta oštra suprotnost.

Dijagram br. 1. Pretpostavljene bezbednosne uloge države od učesnika i drugih nivoa organizovanja u posthladnoratovskom dobu.

LJUDSKA BEZBEDNOST I REFORMA SEKTORA BEZBEDNOSTI: ŠIROKO I USKO SHVATANJE

I ljudska bezbednost i reforma sektora bezbednosti predmet su različitim tumačenja, što otežava kako uporedno proučavanje ta dva fenomena tako i njihovo međusobno delovanje. Iako ovaj članak ne nastoji da pruži obuhvatni pregled različitih pristupa tim pojmovima, on će ipak razmatrati dva skupa postojećih definicija, koje smo i mi, i drugi, unekoliko slobodno označili kao široko i usko shvatanje.

Definicije ljudske bezbednosti obično se odnose na "slobodu od straha", koja se vezuje za neposredne pretnje nasiljem, i "slobodu od uskraćenosti", koja se vezuje za posredne pretnje ili hronična ograničenja vlastitog blagostanja. Te formulacije se nalaze u Izveštaju o ljudskom razvoju UNDP-a iz 1994. godine⁷, pa se neki put proširuju, tako da uključuju "slobodu vlastitog delovanja".⁸ Komisija za ljudsku bezbednost, formirana inicijativom japanske vlade na Milenijumskom samitu UN 2000. godine, definiše ljudsku bezbednost kao "...zaštitu vitalnog jezgra svih ljudskih života tako da se poboljša ostvairvanje ljudskih sloboda i ljudskog ispunjenja..."⁹

Razlike u pristupima ljudskoj bezbednosti odnose se na opseg koji se uzima u obzir, te na naglasak na: legitimitet uloge države kao faktora bezbednosti i kao korisnika bezbednosti; posrednog i neposrednog nasilja nasuprot isključivo neposrednom nasilju; značaj ljudskog razvoja nasuprot političkom razvoju; legitimitet upotrebe sile i sankcija ako to prilike nalažu.¹⁰

Široka verzija ljudske bezbednosti, koja se obično izjednačava sa stanovištem UNDP i Komisije za ljudsku bezbednost, nastoji da umanjí ulogu države i legitimnu upotrebu sile, kao i da naglasi značaj posrednih pretnji i ljudskog razvoja. Uska verzija ljudske bezbednosti, koja se obično poistovećuje sa politikom kanadske vlade i drugih zemalja koje su uključene u Mrežu ljudske bezbednosti,¹¹ nastoji da preokrene naglasak na tim pitanjima.¹²

7 Program za razvoj Ujedinjenih nacija. *Human Development Report 1994. Nove dimenzije ljudske bezbednosti*, New York, 1994; dostupno na sajtu: hdr.unep.org/reports/global/1994/en/default.cfm

8 Edmunds, Timothy. *Security Sector Reform: Concepts and Implementations*, Izveštaj za Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga, 2001, str. 1.

9 Commission on Human Security. *Human Security Now: Protecting and Empowering People*, New York, 2003, dostupno na sajtu: www.humansecurity-chs.org, str. 3.

10 Ovo određenje potiče od Kamri Badjpai, "The Idea of Human Security", *International Studies*, No 40, 3, 2003, str. 207-216.

11 Human Security Network, prim.prev.

12 Naravno, postoje mnogi hibridni modeli. Više o ovome vidi, Owen Taylor, "Challenges...", *Disarmament Forum*, Geneva: United Nations Institute for Disarmament Research, No 3, 2004, str. 15-24. Edmunds, str. 2.

Problem sa širokim pristupom je u tome što nastoji da definiše bezbednost toliko široko da joj preči opasnost da izgubi svoje suštinsko značenje i da tako osujeti njenu ulogu vodiča u usmeravanju delovanja ili u razvojnim programima. U tom određenju ljudska bezbednost teži da se preklapa sa mnogim pitanjima koja se tiču ljudskog razvoja. Uzan pristup, s druge strane, zaslužan je za sprovođenje projekata kao što su sporazumi o zabrani upotrebe nagaznih mina, za formiranje Međunarodnog krivičnog suda, te za programe koji se odnose na borbu protiv trgovine ljudima, zabranu dece vojnika i slično. Tu je naglasak na praktičnim programima u specifičnim oblastima međunarodne politike, te bezbednosne i razvojne politike. Nedostatak uskog tumačenja ljudske bezbednosti je u tome što rizikuje da izgubi iz vida celovitu sliku koja je i promovisala pristup same ljudske bezbednosti.

Definicije reforme sektora bezbednosti predmet su sličnog neslaganja. Uzeta u užem smislu, reforma sektora bezbednosti se definiše kao "... one militarizovane formacije ovlašćene od strane države da upotrebe silu u cilju odbrane zemlje i njenih građana...", a u širem smislu tako da obuhvata sve "... one organizacije i aktivnosti koje se bave bezbednošću, uključujući i organizacije i institucije, počevši od privatnog obezbeđenja, pa do pravosuđa."¹³ Mnogi smatraju da bi načelno prihvatljiva definicija reforme sektora bezbednosti bila "... uspostavljanje bezbednosti unutar države na uspešan i delotvoran način, a u okviru demokratske civilne kontrole..."¹⁴ Drugi, pak, imaju primedbe na ovo određivanje zato što ograničava koncept na bezbednost koju obezbeđuje država, a što ne pomaže mnogo ako se ima u vidu bezbednosno okruženje koje odlikuje intenzivan i sve veći stepen transnacionalnosti. Pored toga, za većinu ljudi koji se neposredno bave bezbednošću – uprkos promenama u strateškom okruženju nastalom nakon događaja od 11. septembra i 3. novembra – reforma sektora bezbednosti ostaje kao nešto što razvijene demokratije promovišu i sponzorisu u zemljama u razvoju i tranziciji, ali ne i u njihovim vlastitim dvorištima. Naravno, za druge ta perspektiva postaje sve neodrživija sa nastankom strateškog terorizma i fundamentalnoj ranjivosti s kojima se suočavaju odbrambene i bezbednosne strukture razvijenih zemalja.¹⁵

Druga manifestacija parametara te rasprave naglašena je odlukom OECD-a da umesto termina sektor bezbednosti prednost da terminu sistem bezbednosti. Želja je da se time sugerise potreba obuhvatnijeg pristupa, koji bi uključio ne samo činioce bezbednosti već i one koji njima upravljaju i koji ih nadgledaju. Ali valjalo bi obratiti pažnju da ono što se ovde podrazumeva nije nužno različito od onoga što drugi vide pod rubrikom reforme sektora bezbednosti. Slično toj

13 Edmonds, str. 1.

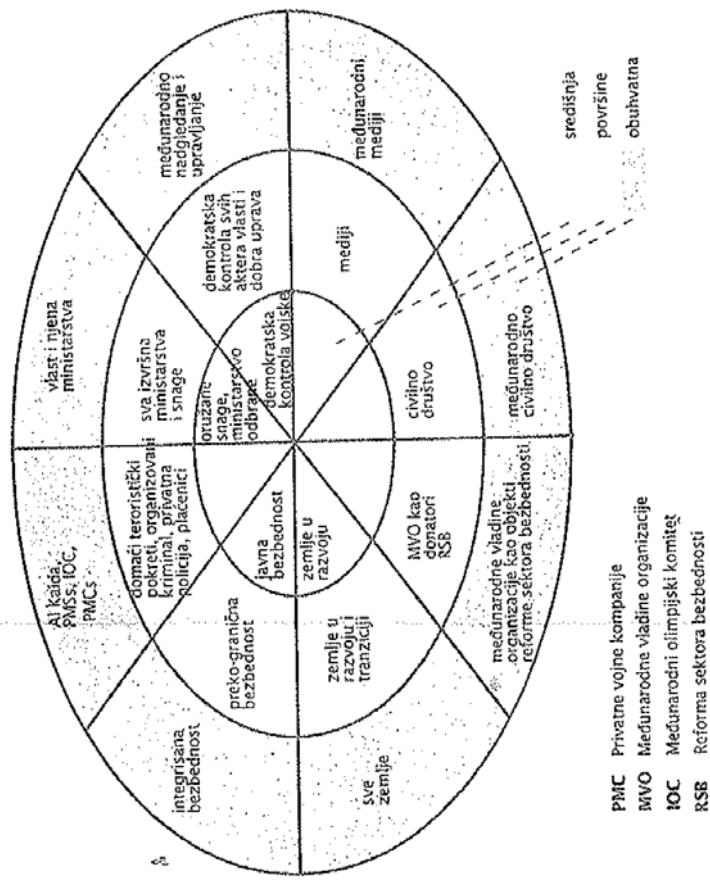
14 Edmonds, str. 2.

15 Za raspravu o međusobnoj vezi bezbednosti i upravljanja u promišljanju bezbednosnog sektora vidi, Haerghi, Heiner, "Conceptualising Security Sector Reform and Reconstruction", u: Bryden, Alan and Heiner Haerghi (eds.), *Reform and Reconstruction of the Security Sector*, Muenster: Litverlag, 2004, str. 3-18.

raspravi među pobornicima ljudske bezbednosti, većina onih koji se zalažu za reformu sektora bezbednosti daju prednost "reformi" u odnosu na "sistem" upravo zato što prvi termin označava pristup koji je manje obuhvatan a više usmeren na stvaranje programa.¹⁶ To bi takođe moglo da se odnosi na želju da se izbegne „sekuritizacija“, recimo, izvršnih organa, pravosuđa ili zakonodavstva, čije uloge znatno nadilaze oblast bezbednosti.

Složenost koja potiče od različitih stavova u vezi s reformom sektora bezbednosti bar je toliko dalekosežna koliko i ona koja postoji u raspravama o ljudskoj bezbednosti. Donji grafikon nastoji da unese neki red u tu složenost tako što će evoluciju stavova o sektoru bezbednosti prikazati sa tri koncentrična kruga, koji odgovaraju onome što smo nazvali središnjim, proširenim i obuhvatnim pristupima reformi sektora bezbednosti.

Dijagram br. 2. Shvatanja reforme sektora bezbednosti.

16 Vidi Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), *Security System Reform and Governance: Policy and Good Practice*, DAC Guidelines and Reference Series, 2004, dostupno na sajtu: <http://www.oecd.org/dataoecd/8/39/31785288.pdf> Ova primedba se odnosi na raspravu koja se vodila na radionici posvećenoj institucionalnom pristupu reformi sektora bezbednosti održanoj u Ženevi 6. jula 2004, pod pokroviteljstvom Ženevskog centra za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF).

Unutrašnji krug pokazuje subjekte i pitanja koja su pokrenula prvobitni pristupi reformi sektora bezbednosti, imajući u vidu da su se neki delatni faktori i institucije trajno usredsredili na usmerenja unutar prvog kruga. Postoje i oni koji se sada okreću pitanjima koja su prikazana u prva dva koncentrična kruga. Samo je mali deo njih uključio sva tri kruga.

Međutim, stvarnost je znatno složenija. Na primer, NATO je jednom nogom u unutrašnjem krugu, a drugom u središnjem. On se bavi demokratskom kontrolom oružanih snaga u zemljama u tranziciji, a proširenjem i u zemljama članicama, ali se, sa nekim malim izuzecima, bavi isključivo vojnim činiocima bezbednosti. S druge strane, Evropska unija je uveliko angažovana na pitanjima javne bezbednosti u zemljama u razvoju i tranziciji, te zemljama članicama, ali je sve doskora imala samo marginalnu ulogu u vojnim pitanjima. Zatim, tu je i OECD, koja je po svoj prilici najnaprednija institucija u smislu promišljanja reforme sektora bezbednosti, ali čije je prisustvo u razvijanim zemljama ograničeno na njihovu donatorsku ulogu u reformi sektora ili sistema bezbednosti u zemljama u razvoju i zemljama u tranziciji.¹⁷

Mnogobrojnost pristupa unutar obe discipline predstavlja faktor koji komplikuje saobraćanje između pobornika ljudske bezbednosti i pobornika reforme sektora bezbednosti, ali koji ne bi trebalo da osujeti njihovo međusobno posredovanje. Iako postoje neslaganja između škola koje zagovaraju uzan i širok pristup unutar obe konceptualne zajednice, trebalo bi da njihove suštinske odlike određuju njihovu međusobnu vezu. Na ovo ćemo se vratiti u zaključnom razmatranju.

LJUDSKA BEZBEDNOST I REFORMA BEZBEDNOSTI KAO FENOMENOLOŠKI ANTIPODI

Treća razlika između ljudske bezbednosti i reforme sektora bezbednosti odnosi se na njihove fenomenološke identitete. Ljudska bezbednost predstavlja sočivo kojim se posmatra bezbednost; ona se obraća takvim pitanjima kao što su: "Za koga bezbednost...?" I: "Šta treba da bude polazište za vrstu bezbednosti koju nastojimo da ostvarimo...?" Reforma sektora bezbednosti je operativnija: njeni pobornici se pitaju: "...Kakav pristup treba da imamo prema različitim stranama bezbednosti, njihovom funkcionisanju i njihovom međusobnom delovanju, ako želimo da postignemo da konačan proizvod služi stanovništvu...?" I: "...Šta treba da uradimo da bismo postigli ovaj rezultat...?" Uopšteno govoreći, ljudska bezbednost postavlja vrednosti koje treba da oblikuju odluke koje se tiču bezbednosti, dok reforma sektora bezbednosti daje okvir za sprovođenje politike.

17 Više o tome vidi, Law, David, "Security Sector Reform in the Euro-Atlantic Region: Unfinished Business", u: Bryden, Alan and Heiner Haegg (eds.), *Reform and Reconstruction of the Security Sector*, Muenster: Lit Verlag, 2004. godina.

Različita priroda ljudske bezbednosti i reforme sektora bezbednosti može se prikazati i njihovim poređenjem. Na primer, kada je reč o njihovom pristupu Iraku, pobornici ljudske bezbednosti će se usredsrediti na posledice odluke da se preduzme invazija na zemlju s obzirom na pojedince i njihove zajednice, te na reperkusije bezbednosti ljudi u graničnoj oblasti i šire, imajući u vidu kraće ili duže vreme.¹⁸ Pobornici ljudske bezbednosti u principu bi takođe nastojali da naprave poređenje i procenu bezbednosne situacije iračkog stanovništva i njegovih različitih zajednica pre i posle invazije. Sama procena bi se, naravno, stalno obavljala sa stanovišta stanja sukoba.

Ljudi koji rade na reformi sektora bezbednosti, s druge strane, naglasili bi nedostatak legitimno konstituisanog i demokratski nadgledanog bezbednosnog sektora u Iraku za vreme višegodišnje vladavine Sadama Huseina kao ključnog faktora koji je doprineo opresivnoj unutrašnjoj politici i agresivnoj spoljnoj politici, osujecujući rast i razvitak zemlje. Nakon invazije oni bi takođe isticali da će Irak ostati nestabilna, disfunkcionalna i opasna država sve dok ne bude imao jedan delorovran sektor bezbednosti, koji bi bio odgovoran prema svom stanovništvu.¹⁹

Kao što ilustruju ovi primeri, ljudska bezbednost i reforma sektora bezbednosti su različiti, ali ne i međusobno isključivi. Na ovo ćemo se vratiti u poslednjem odeljku ovog članka.

LJUDSKA BEZBEDNOST I REFORMA SEKTORA BEZBEDNOSTI I NJIHOVI KRITIČARI

I ljudska bezbednost i reforma sektora bezbednosti predmet su brojnih kritika koje se tiču njihove ukupne kredibilitnosti i praktične primenljivosti, što je takođe i faktor koji je podjednako osujetio i njihovu interakciju i njihovu širu upotrebu.

Ranije smo razmatrali stanovište o nedovoljnoj konkretnosti i širokom opsegu ljudske bezbednosti, što je čini nedovoljno uspešnom u sprovođenju politike. Takođe su tu i primedbe da je antidržavna, antidobrambena i oportunistička.

Ljudska bezbednost se, posebno u prvo vreme, često smatrala suprotstavljenom državi. To je delom razumljivo stoga što su pobornici ljudske bezbednosti bili zaokupljeni opasnostima kojima država može da izloži svoje građane, pa su smatrali da treba mobilisati druge činioce, poput NVO, regionalne i međunarodne zajednice i civilno društvo kao protivrežu državi da bi u nekim situacijama bili njeni protivnici, a u drugim dopuna nekim njenim funkcijama. Slična situacija je i sa odnosom ljudske

18 Ovu analizu obično koristi Amnesty International kao i druge organizacije za zaštitu ljudskih prava čiji su osnovni ciljevi ljudska prava i zaštita civila. Vidi, na primer, dnevne izveštaje iz Iraka koje daje Amnesty International: <http://www.amnesty.org/>

19 Vidi, na primer, Byman, Daniel, "Constructing a Democratic Iraq: Challenges and Opportunities", *International Security*, 28, No.1 (Leto 2003): 47-78; Iraq: Building a New Security Structure, ICG Middle East Report, No. 20, Baghdad/Brussels, 23. decembar 2003.

bezbednosti i odbrane. Pobornici ljudske bezbednosti su smatrali da jačanje armije ili drugih bezbednosnih snaga zemlje može da bude i sasvim kontraproduktivno ako se proceni da njeno rukovodstvo tu silu ne koristi na razborit način. To je bio problem koji je nastao sa hladnoratovskom praksom kada su Istok i Zapad naoružavali svoje saveznike i prijatelje za bitku protiv druge strane a da su jedva mislili o tome kako se bezbednosni resursi mogu dokrajčiti tako što će se upotrebiti protiv samih građana države – kao što je to često bio slučaj.

Ljudska bezbednost je u potpuno drugačijem državotvornom okruženju ostavljala utisak da deluje tako što nadoknađuje neuspeh države da odgovori svojim odgovornostima prema bezbednosti. U tom smislu ilustrativan je slučaj Kanade, koja se od sredine devedesetih godina prošlog veka zalagala za ljudsku bezbednost i čiji se entuzijazam prema njoj nalazio gotovo u obrnutoj stazmeri prema njenoj spremnosti da izdvoji sredstva za potrebe oružanih snaga.²⁰ Kada se to uzme u obzir, ispada da je ljudska bezbednost veoma koristan mobilisajući okvir za nekolicinu inicijativa "meke bezbednosti" za koje se Kanada tada zalagala – od kampanje za ukidanje ngaznih mina, do borbe za ustanovljenje Međunarodnog krivičnog suda. Takođe bi trebalo spomenuti da je među pobornicima ljudske bezbednosti bilo i onih koji su se zalagali za odbranu i u čije se bezbednosne kvalifikacije jedva može sumnjati.²¹

U isto vreme je kanadski interes prema ljudskoj bezbednosti imao suprotan efekat na stav SAD prema tom konceptu. Kanada je zavisila od američke strateške zaštite tokom hladnog rata, a njeno jasno opredeljenje da sve manje ulaže u vlastitu odbranu još tokom šezdesetih godina dvadesetog veka značilo je da je kanadska bezbednosna politika uživala malo poverenja južno od granice. Kada je Kanada nakon 1994. bezrezervno prihvatila ljudsku bezbednost, to je začudilo američki vojni establišment. To može da objasni zašto je naslednik Lojda Aksvortija (Axworthy), kanadskog pobornika ljudske bezbednosti, posle njegovog povlačenja sa mesta ministra spoljnih poslova u septembru 2000. godine unekoliko potcenio ljudsku bezbednost u pristupu spoljnoj politici. Aksvortij, koji je bio i ostao zaslužan za isticanje ljudske dimenzije, nije se ustručavao da kritikuje preograničnu politiku Sjedinjenih Država.²²

I sama reforma sektora bezbednosti suočila se s kritikama iz sopstvenih redova. Jedni su smatrali da se reforma sektora bezbednosti ne može sprovesti tamo gde je država u raspadu ili se raspala, ili da će se pokazati slabom ili irelevantnom tamo gde mora da se bavi naoružanim nedržavnim činiocima.²³ Ako pogledamo rezultate reforme sektora bezbednosti, ima neke istine u tim

20 Vojni troškovi Kanade u 1992. godini iznosili su 1,9% BNP (ili 6,9% centralnih vladinih troškova), a 2001. 1,2%, odnosno 6,2%. Vidi World Bank, *World Development Indicators*, 2003, World Bank, Washington DC, 2003. godine.

21 Vidi podatke o vojnim troškovima Norveške, Švajcarske i Japana. *Ibid.*

22 Vidi Nunez, Joseph R. "Canada's Global Role: A Strategic Assessment of its Military Power", *Parameters*, Jesen 2004, str. 75-93.

salvama kritike. Međutim, može se takođe tvrditi da je do sada malo urađeno na planu stvaranja nekih pretpostavki za podržavnu reformu sektora bezbednosti u disfunkcionalnim državama. Slično tome može se tvrditi da je još rano da izvlačimo tvrde zaključke o iskustvu centralnih vlada i međunarodne zajednice u bavljenju nedržavnim činiocima.

Kritiku koja ukazuje na to da se reforma sektora bezbednosti ne sprovođi nužno u skladu sa bezbednosni stanovišta takođe treba ozbiljno uzeti u obzir. Na primer, jedan posmatrač je tvrdio da su napore da se ojačaju sistemi zaštite granica na Balkanu i nehotice umanjili prilike da ljudi pobegnu od opresivnih režima kako bi se prebacili na bezbednija područja, te da su time ugrozili ljudsku bezbednost.²⁴ U odgovoru na tu kritiku oni koji se bave sektorom bezbednosti kazuju da jedna uspešna reforma mora biti usmeravana od dva fundamentalna principa, naime da sektor bezbednosti mora da bude i uspešan i dobro vođen. Rečeno drugačije, sektor bezbednosti koji nije dobro vođen ne može po definiciji da bude uspešan zato što neće biti u stanju da pravilno oceni bezbednosne potrebe stanovništva.

LJUDSKA BEZBEDNOST I REFORMA SEKTORA BEZBEDNOSTI: PREMA SINERGIJSKOM PRISTUPU

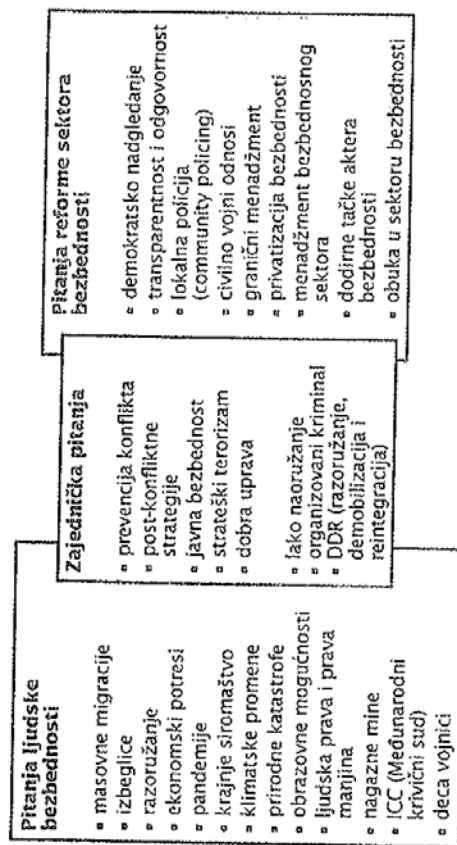
Kao što smo videli, ljudska bezbednost i reforma sektora bezbednosti imaju nekoliko zajedničkih elemenata. Obe su fundamentalno saglasne oko osnovnih odlika posthladnoratovske bezbednosti, obe imaju obuhvatni pristup izazovima bezbednosti. One uviđaju nepravilnosti i ograničenja države kao faktora koji omogućava bezbednost i priznaju značaj i drugih bezbednosnih činilaca mimo države. Oba koncepta na prvo mesto stavljaju ideju da se bezbednost pre svega tiče zaštite pojedinaca i zajednica kojima pripadaju. Obe takođe uviđaju da je bezbednost suštinska za razvoj i demokratizaciju.

Stoga je razumljivo što ljudska bezbednost i reforma sektora bezbednosti imaju mnogo zajedničkih crta u temama kojima se bave i programima koje razvijaju. Donji dijagram nastoji da zahvati to gledište tako što će prikazati najpre pitanja koja su vezana za ljudsku bezbednost i za reformu sektora bezbednosti, zatim ona pitanja koja dele između sebe i na kraju ona koja su specifična za jedan ili drugi koncept. Dijagram ima samo indikativnu vrednost. Bez sumnje postoje i mnoga druga pitanja pored kojima se bave bilo pobornici ljudske bezbednosti, bilo reforme sektora bezbednosti, ili, pak, koja su im od zajedničkog interesa.

23 Vidi, na primer, Maass, C., Siftung, F.E. and Mepham, D. *Promoting Effective States: A Progressive Policy Response to Failed and Failing States*, London: Institute for Public Policy Research, 2004. godine.

24 Luterbeck, Derek. "Border Security and the Limits of Human Security and Security Sector Reform" paper presented at the ACUNS 17th Annual Meeting on "Human Security: Issues, Linkages and Challenges" held on 30 June-2 July 2004 in Geneva.

Dijagram br. 3. Specifična i zajednička pitanja kojima se bave ljudska bezbednost i reforma sektora bezbednosti.

Videli smo takođe da postoje znatne razlike između ljudske bezbednosti i reforme sektora bezbednosti, posebno kada je reč o načinu na koji se ta dva koncepta odnose prema državi. Pa ipak, postoje i znatne mogućnosti da se one dopunjuju. Najveća slabost ljudske bezbednosti je njen dvojak odnos prema bezbednosnoj ulozi države, te nedostatak strukturisanog okvira za definisanje politrike. Nema sumnje da reforma sektora bezbednosti zahteva uspešnu i dobro vođenu bezbednosnu ulogu države. Ona takođe daje operacionalni okvir. To pokazuje da reforma sektora bezbednosti treba da pomogne da ljudska bezbednost prevlada teškoću na koju neki put nailazi u prevođenju svojih interesa u konkretne političke inicijative, te strukturisanju svojih programa.

Najveća ranjivost reforme sektora bezbednosti dolazi od sumnje da ona nije spremna da uvažava dobru upravu i bezbednost u čijem su središtu ljudi, a koje su, s druge strane, bitne za ljudsku bezbednost. Ta ranjivost može da predstavlja veliki nedostatak u svetu nakon 11. septembra. Briga za bezbednost je u mnogim zemljama dovela do toga da se marginalizuju demokratija, odgovornost i ljudska prava. Štaviše, u nekim postkonfliktnim situacijama postojala je težnja ka zastupanju stanovišta da je bezbednost preča od demokratije, čak i u njenim najosnovnijim oblicima.²⁵ Za primer je dovoljno da citiramo koliko su SAD i druge zapadne zemlje spremne da ignorišu kršenje građanskih i ljudskih prava u Pakistanu i nekolicini centralnoazijskih zemalja, dok, sa druge strane, preduzimaju mere da ojačaju te zemalja u njihovom ratu protiv pripadnika džihada.

²⁵ Članak predstavljen na 17. godišnjem sastanku ACUNS-a: *Human Security: Issues, Linkages and Challenges*, održanom 30. juna-2. jula 2004. godine u Ženevi.

25 Freedom House, *Countries at the Crossroads* (Report). Freedom House, 2004. godine.

Problem koji je s tim povezan istaknut je u raspravi o situaciji u Iraku, u kojoj su neki analitičari tvrdili da treba uspostaviti bezbednosni sektor zemlje i stvoriti uslove da počne da funkcioniše i pre nego što se ozbiljno pozabavimo pitanjima odgovornosti i nadgledanja.²⁶ Međutim, ključno pitanje u vezi sa Irakom jeste legitimitet privremene vlade i njene sposobnosti da stekne poverenje naroda i zajednica u njenom sastavu. Ako izgradnja iračkog sektora bezbednosti ne bude praćena podjednakim nastojanjem da se stekne poverenje velike većine, napori da se zemlja vrati u normalno stanje biće uzaludni. Otuda potreba kako u Iraku tako i drugde za udvostručnim naporima da se obezbedi cilj reforme sektora bezbednosti u smislu bezbednosti stanovništva, i to samo kao sredstva za postizanje cilja, a to je sama bezbednost države.

Kako iskoristiti prednost iz komplementarnosti ta dva koncepta? Ovdje dolazimo u iskušenje da predložimo da uzan pojam ljudske bezbednosti i široki pojam reforme sektora bezbednosti daju najveći opseg za stvaranje sinergije između dva koncepta. Usko shvatanje ljudske bezbednosti jasnije prihvata bezbednosnu ulogu države, dok šira verzija može da bude dvojaka u pogledu ove suštinske tačke. Široko shvatanje reforme sektora bezbednosti nudi obuhvatniji okvir za pristup bezbednosti od njene uzane verzije. Međutim, dok ovo može da olakša premošćivanje između ta dva koncepta, ipak se ne čini da je suštinski važno da se napravi izbor između šire i uže verzije tih koncepta kako bi se ostvarila njihova sinergija.

Da zaključimo, želeli bismo da polihičarima i akademskoj zajednici, onima koji su uključeni u ljudsku bezbednost i reformu sektora bezbednosti, damo tri predloga za razmatranje. Prvi je da postoje dobri razlozi za prihvatanje predloga da ljudska bezbednost i reforma sektora bezbednosti, koliko god različiti u mnogim pitanjima, ipak imaju važne konceptualne sponove. Drugo, trebalo bi uzeti u obzir da njihova ujednačenost takođe može da bude i praktično korisna. Ljudska bezbednost može da daje putokaz ljudima koji se praktično bave reformom sektora bezbednosti, dok reforma sektora bezbednosti može da pomogne u operacionalizaciji prakse ljudske bezbednosti. Treće, trebalo bi ohrabriti one koji koncipiraju i primenjuju programe koji se odnose na problematiku ljudske bezbednosti ili one koji podržavaju reformu sektora bezbednosti da unose elemente iz druge konceptualne matrice i referentnog iskustva u svoje vlastito polje tada. Štaviše, kao što smo imali priliku da pokažemo, postoje mnoga pitanja koja se podjednako tiču i ljudske bezbednosti i reforme sektora bezbednosti: zajednički programi ljudska bezbednost-reforma sektora bezbednosti svakako bi bili najizvodljiviji. Mreža ljudske bezbednosti predstavlja posebno podsticajan

26 Cordesman, Anthony H. and Nawaf Obaid, *The Saudi Security Apparatus: Military and Security Services-Challenges and Developments* (Paper written for the Workshop on the Challenges of Security Sector Governance in the Middle East (Geneva, 11 - 13 July 2004). Centre for Strategic Studies, 2004. godine.

okvir za razvijanje programa koji koriste prednost te komplementarnosti i koji traže njihovu sinergiju.

U svemu tome bitno je da bez funkcionalnog sektora bezbednosti država neće biti u stanju da obezbedi bezbednosno okruženje koje je potrebno da bi se ostvarili ciljevi ljudske bezbednosti. Slično tome, ako reforma sektora bezbednosti ne bude rukovodena perspektivom ljudske bezbednosti, ona rizikuje da stvori jedan bezbednosni sektor koji nije odgovoran prema onima kojima treba da služi i da čak bude i opresivan prema njima. Ovo su stvarni problemi današnjice, u kojoj su daleko brojniji primeri nesposobnosti države da odgovori svojim zadacima prema bezbednosti – bilo zbog pomanjkanja sposobnosti, nedelotvornosti, zanemarivanja ili zle volje prema ljudima koji su joj povereni.

Prevod sa engleskog: Prof. dr Dragana Dulčić

BEZBEDNOST, POSTIZANJE BEZBEDNOSTI I PROBLEMI U VEZI S TIM

Håkan Wiberg

Visi naučni saradnik, Institut za istraživanje mira, Kopenhagen

UVOD

Sadašnjim definicijama pojma „bezbednost“ i definicijama pojmova izvedenih od tog pojma, kao što su: „ekonomska bezbednost“, „ljudska bezbednost“, itd. može se ispuniti čitava knjiga. U ovom poglavju nećemo pokušavati da povećamo broj definicija tog pojma. Pokušaćemo da istražimo metode njihovog formulisanja, cilj svakog od tih metoda i posledice koje oni izazivaju. Počnimo s pregledom načina kojima se traga za samom definicijom. Postoje bar tri glavna metoda:

Jedan od pristupa na koji se često nailazi je onaj koji možemo nazvati etimološkim. Taj pristup polazi od postavke da „se cura“ na latinskom jeziku znači „bez muke“. To može da bude zanimljivo istorijskim lingvistima, ali je od male pomoći za formulisanje definicije: način na koji se reči koriste danas može da bude sličan onom na koji su korišćene u latinskom jeziku (ili bilo kom drugom iz koga su pozajmljene), ali može i da se uveliko razlikuje. Dakle, ne postoji zamena u proučavanju aktuelne upotrebe određenog termina.

U skladu s tim, empirijska semantika nudi drugi pristup. On podrazumeva proučavanje izbora tekstova na različitim jezicima da bi se videlo kako je izraz stvarno korišćen u svakodnevnom jeziku (kao i u specijalizovanim varijantama jezika). Očigledno, to je način na koji treba postupiti ako nam je cilj leksikografske prirode. Tim načinom se istovremeno ističu neke od nejasnoća i neki problemi u vezi sa pojmom „security“, a istovremeno se pokazuje zbog čega je tako teško prevesti ga ispravno na druge jezike: u različitim jezicima i nejasnoće su različite. Smisao izraza „security“, koji se odnosi na vojno-političke probleme država, prevodi se na nekoliko drugih jezika, među njima na tevtonske (germanske) jezike (s izuzetkom danskog) i latinske (romanske) jezike (mada „*Securitate*“ ima vrlo neprijatne konotacije u rumunskom jeziku), kao još jedna varijacija latinske reči „se cura“ („*Sicherheit*“, „*säkerhet*“, itd.), dok se u najvećem broju slovenskih jezika prevodi: